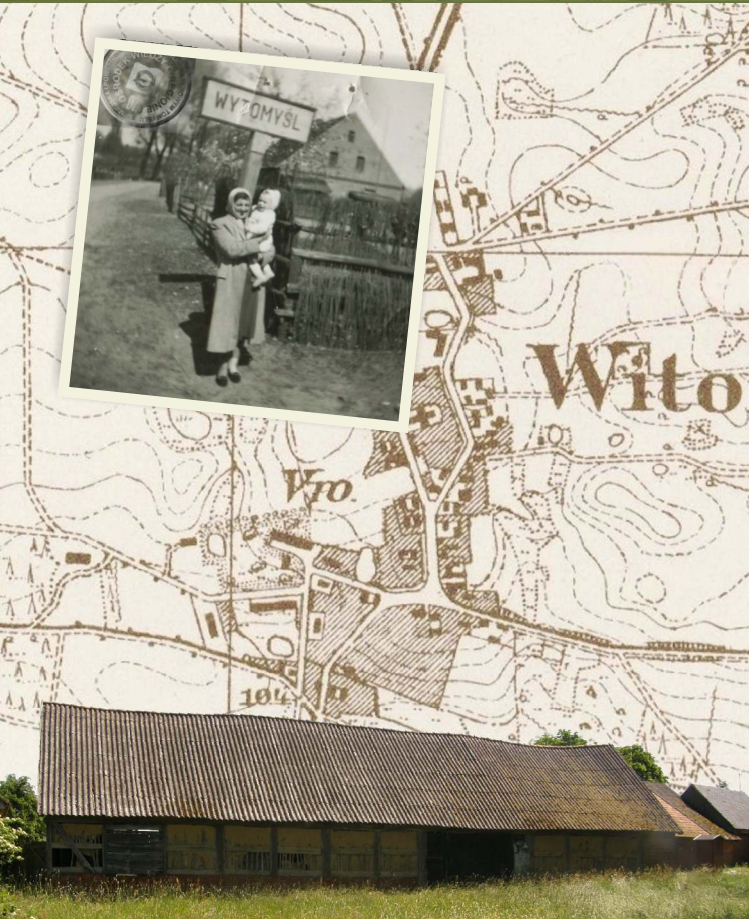

MIEJSKA I POWIATOWA
BIBLIOTEKA PUBLICZNA
W NOWYM TOMYŚLU

Broszura wydana została na okoliczność zorganizowania wystawy
Spotkania z naszą przeszłością...Wytomyśl
17 czerwca - 28 sierpnia 2014 r.

WYTOMYŚL

WCZORAJ I DZIŚ

Wytomyśl dziś

Wytomyśl to jedna z najstarszych miejscowości w gminie Nowy Tomyśl. Położony w odległości 8 km na północ od Nowego Tomyśla, sąsiaduje z wsiami: Kozie Laski, Stary Tomyśl, Przyłęk (gm. Nowy Tomyśl), Wąsowo (gm. Kuślin), Lipka Wielka (gm. Lwówek) oraz Bolewice (gm. Miedzichowo). Powierzchnia wsi wynosi 1.296,89 ha.

Wytomyśl jest wsią o typowo rolniczym charakterze, a specyficzny mikroklimat Równiny Nowotomyskiej oraz jakość gleb o niskiej bonitacji sprawiają, że uprawia się tu głównie rośliny o małych wymaganiach środowiskowych, tj. szparagi, ziemniaki i zboża. Przed laty głównym źródłem utrzymania mieszkańców było właśnie rolnictwo. Dziś ilość gospodarstw rolnych stopniowo maleje, a większość mieszkańców zatrudniona jest w zakładach pracy znajdujących się poza Wytomyślem. We wsi działają także podmioty prowadzące działalność gospodarczą: zakłady murarskie, stolarskie, czy dekarские.

W centrum wsi usytuowany jest zmodernizowany budynek szkolny, w którym ma swą siedzibę Szkoła Podstawowa im. Marii Kownackiej, prowadząca także oddziały przedszkolne. W kompleksie budynków, usytuowanych przy drodze wjazdowej z Nowego Tomyśla, mają swą siedzibę: Filia Miejskiej i Powiatowej Biblioteki Publicznej w Nowym Tomyślu, Ochotnicza Straż Pożarna oraz świetlica wiejska wraz z zapleczem sportowym. W bezpośrednim sąsiedztwie kompleksu położone jest boisko Klubu Sportowego "Zenit", prowadzącego sekcje: piłkarską, tenisa stołowego i turystyki rowerowej. Ożywioną działalność prowadzą we wsi: Koło Gospodyń Wiejskich, wielopokoleniowy Zespół Śpiewaczy *Wytomyślanie* i Młodzieżowa Grupa Artystyczna.

Wytomyśl liczy obecnie 541 mieszkańców. We wsi jest 128 gospodarstw domowych.

Walory przyrodnicze

Wytomyśl położony jest na pograniczu Równiny Nowotomyskiej oraz Wału Lwówecko-Rakoniewickiego, mikroregionów stanowiących część Pojezierza Poznańskiego. Rzeźba terenu została ukształtowana w okresie tzw. zlodowacenia bałtyckiego, blisko 15 tys. lat temu. Teren miejscowości osiąga wysokość ok. 120 m n.p.m. w jej części północno-wschodniej, obniżając się do ok. 95 m. n.p.m. w kierunku południowo-zachodnim.

Wieś otaczają kompleksy leśne, należące do Nadleśnictwa Grodzisk, w których skład wchodzi zarówno wielogatunkowe lasy liściaste, jak i zbiorowiska borowe z dominującą w drzewostanie sosną. Od licznie występującego w północno-zachodniej części miejscowości modrzewia wzięła swą nazwę leśniczówka Modrzewina. Wśród rosnących tutaj drzew liściastych wyróżnić można m.in. dęby (szypułkowy, bezszypułkowy), graba, buka, jesion, brzozę brodawkowatą, olchę i topole (w tym osikę). Nieodłącznym, choć już zanikającym elementem rolniczego krajobrazu Wytomyśla, są wierzby wchodzące w skład zadrzewień śródpolnych oraz pojawiające się przy polnych i asfaltowych drogach. Na atrakcyjność wytomyskich lasów wpływa obfite występowanie grzybów. Królestwo to reprezentują tu także porosty (czyli grzyby lichenizowane), w tym naziemne chrobotki, miejscami licznie pokrywające dno sosnowych borów. Wśród grzybów lichenizowanych przeważają gatunki pospolite, niemniej można tu także spotkać ich rzadszych i chronionych przedstawicieli, m.in. brodawkę kępkową, chrobotka leśnego i reniferowego, mąklę tarniową, mąklika otrębiastego, płaskotkę rozlaną, płucnicę zielonawą, płucnika modrego, przylepkę okopconą, odnożyce i pawężnice.

Do bardziej interesujących roślin występujących na terenie miejscowości należą m.in. chronione: bluszcz pospolity, grzybień biały, kalina koralowa, konwalia majowa, kruszyna pospolita, paprotka zwyczajna, pierwiosnek lekarski oraz widłaki. Ciekawostką florystyczną jest zaobserwowany w północnej części miejscowości pomocnik baldaszkowy, związany z dobrze zachowanymi borami świeżymi i objęty ścisłą ochroną

gatunkową. Listę roślin zaobserwowanych na obszarze wsi uzupełniają gatunki obcego pochodzenia, m. in. czeremcha amerykańska, dąb czerwony, daglezwia zielona, robinia akacjowa (grochodrzew), kasztanowiec oraz - bardzo ekspansywna i stanowiąca zagrożenie dla rodzimej flory - kolczurka klapowana.

Położone we wschodniej części miejscowości tzw. „Bagna”, tworzy zespół zbiorników wodnych, otoczonych lasami oraz łąkami. Nazwą „Torfice” określa się natomiast zbiorniki o charakterze stawów, znajdujące się w południowo-wschodniej części Wytomyśla, w pobliżu przebiegającej autostrady. Wody i podmokłe obszary są siedliskiem występujących tu ptaków wodno-błotnych, np. łabędzia niemego, czapli siwej, żurawia oraz gęsi gęgawy. Spotkać można także objęte ochroną prawną: bobra oraz zaskrońca zwyczajnego. W okresie letnim na podmokłych łąkach swoje sieci buduje tygrzyk paskowany, pająk o charakterystycznym ubarwieniu, niedawno wyłączony spod ochrony prawnej, obecnie wyraźnie rozprzestrzeniający się na terenie kraju. Oprócz wskazanego wcześniej zaskrońca, gady reprezentują także jaszczurka zwinka i padalec. Wśród ptaków zaobserwować można m.in. kosa, bociana białego, dzięcioły (w tym dzięcioła dużego), sójkę, pliszkę siwą, pleszkę, jaskółki – dymówkę i oknówkę, wróbla domowego i polnego, skowronka i trznadla zwyczajnego. Duże ssaki to dzik, sarna i jelen, mniejsze - oprócz bobra - to: lis, kuna, wiewiórka, zając oraz - spotykany w sadach i ogrodach - jeż. W zabudowanej części Wytomyśla znane są miejsca bytowania latających ssaków – nietoperzy.

Na terenie miejscowości znajduje się prawie 100 pomników przyrody. Obwód największego z nich, dębu szypułkowego „Patryk” wynosi 587 cm. Na uwagę zasługuje rosnąca przy drodze Wytomyśl – Bolewice aleja bukowo-dębowa o długości ok. 600 m. Duże skupisko drzew pomnikowych występuje w obrębie, położonych w centrum miejscowości, zespołu dworskiego i parku.

Zabudowa i ciekawe obiekty

Układ urbanistyczny wsi ma kształt owalnicy, którą stanowią obecnie ul. Szkolna i ul. Kościelna. Na rozwidleniu tych dróg stoi kapliczka z końca XX w., ze starszą od niej figurą św. Wawrzyńca.

Ciekawym obiektem, jaki znajdował się na terenie wsi Wytomyśl, był wiatrak, usytuowany po północnej stronie wsi, od strony Lwówka. Zbudowano go w XVIII w. Przez blisko 200 lat świadczył usługi dla miejscowej ludności. Rozebrany został 11 października 1937 r. Rok później zakończył także swoją działalność młyn motorowy działający w Wytomyślu w okresie międzywojennym, znajdujący się przy drodze w kierunku Wąsowa. Pozostały po nim budynek zachował się do dnia dzisiejszego.

Obiekty wpisane do rejestru zabytków i objęte ochroną konserwatorską:

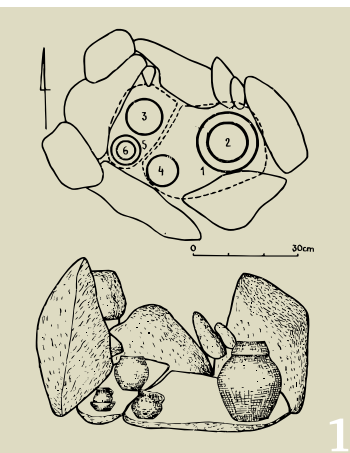
- zespół kościoła parafialnego pw. św. Michała Archanioła: kościół murowany (koniec XVIII w.); murowano-drewniana dzwonnica (ok. 1800 r.); plebania (początek XX w.); ryglowo-murowana stodoła I (koniec XIX w.); ryglowo-murowana i gliniana stodoła II (XIX w.)
- murowany budynek szkoły (1901 r.)
- zespół dworski: dwór murowany (ok. 1800 r., spalony - 1956 r., odbudowany - 1957/1958 r.); trzy czworaki murowane (koniec XIX w.); stajnia – wozownia, obecnie owczarnia murowana (koniec XIX w.); spichlerz drewniany (koniec XIX w.)
- park krajobrazowy (XVIII/XIX w.)

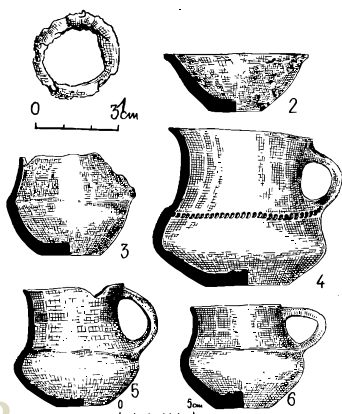
Z kart historii

Czasy przedhistoryczne

Dzieje Wytomyśla sięgają czasów sprzed naszej ery, okresu kultury wczesno- i środkowolateńskiej, z wcześniejszymi elementami kultury halsztackiej. W roku 1909 K. Goldmann i G. Luders, w odległości kilometra na północ od wsi, odkryli cmentarzysko kultury pomorskiej. 15 lat później, w roku 1924, po fakcie naruszenia cmentarzyska przez miejscową ludność, sprawą zainteresował się prof. dr Józef Kostrzewski - archeolog z Urzędu Konserwatorskiego Zabytków Przedhistorycznych w Poznaniu, który zabrał znaleziska do działu przedhistorycznego Muzeum Wielkopolskiego. Tam przeprowadzono ich badania stwierdzające odnalezienie ciekawej i rzadkiej odmiany grobów

12

3

1. Rysunek jednego z grobów skrzynkowych z Wytomyśla. Plan i widok perspektywiczny w przekroju pionowym.

2. Naczynia ceramiki grobowej odnalezione w 1924 r.

3. Fotografia jednego z grobów skrzynkowych.

4. Prace wykopaliskowe prowadzone przez Muzeum Archeologiczne w Poznaniu pod kierownictwem Aleksandry Lipińskiej (5-31 sierpnia 1959 r.)

skrzynkowych, zwanych grobami obwarowanymi, z wczesnej epoki żelaznej. Szeroko zakrojone prace wykopaliskowe były kontynuowane dopiero po zakończeniu II wojny światowej.

W sierpniu 1959 r., po kompleksowym przebadaniu znaleziska, w pobliżu wsi odnaleziono 16 grobów kultury pomorskiej wczesnej epoki żelaza z wczesnego okresu przedrzymskiego. Wszystkie badane groby były ciałopalne i zawierały urny popielnicowe ze szczątkami 21 przedhistorycznych mieszkańców naszych terenów. Odnaleziono również naczynia gliniane, szpile haczykowate z główkami i innego rodzaju przedmioty wykonane z brązu i żelaza. Wiek znaleziska określono na ok. 400 lat p.n.e. Jest to zatem niezbity dowód na to, że Wytomyśl jest jedną z najstarszych osad na terenie dzisiejszego powiatu nowotomyskiego.

Z kart historii

Pierwsza wzmianka

Pierwsza wzmianka o Wytomyślu pochodzi z dokumentu datowanego na 29 czerwca 1250 roku. Z dokumentu tego wynika, że książę wielkopolski Przemysław I jako władca Wielkopolski, wspólnie z kasztelanem gnieźnieńskim, zbąszyńskim, santockim i brodzkim zatwierdził darowiznę Sulisława Brodowicza z Wyszyna, na rzecz osadzonych w Paradyżu cystersów. Świadcami owej darowizny byli opat cystersów łekneńskich, zakonnik tego klasztoru i między innymi pleban z Wytomyśla Stefan de Vitomysl.

Do roku 1288 Wytomyśl był wsią książęcą, którą wtedy Przemysław II, syn Przemysław I, oddał wraz z kościołem i innymi dobrami biskupowi poznańskiemu Janowi II Nałęczowi. W zamian za Wytomyśl Przemysław II otrzymał dobra Skrzywno, leżące na Ziemi Sandomierskiej. Jak podają źródła, w roku 1296 biskup Jan oddał wieś sędziemu Gniewomirowi. Po dwóch latach powróciła ona jednak do biskupstwa poznańskiego. Wraz ze zmianą właścicieli miejscowości, w toku dziejów zmieniała się również pisownia nazwy „Wytomyśl”. We wspomnianym dokumencie z roku 1250 zapisana została nazwa „Vitomysl”. W późniejszych dokumentach źródłowych natomiast pojawiają się nazwy: Withmisle (1280), Withonisle (1294), Vythomysl (1508), Vithomysl (1509), Withomysl (1510), Vithonsil (1563), Witomisl (1577) i Witomyśl (1885). W latach zaboru pruskiego dzisiejszy Wytomyśl występował jako Witomischel czy Wytomischel. Niemiecką nazwę Bruchdorf nadano wsi w czasie II wojny światowej.

W dobrach Ostrorogów Lwowskich, Opalińskich, Unrugów i Szoldrskich

W roku 1413 wieś Wytomyśl weszła w skład dóbr Ostrorogów. W tym roku archidiakon pszczeński Sędziwoj (Sandko), za pozwoleniem biskupa Piotra Wysza i kapituły, odstąpił wieś Sędziwojowi z Ostroroga, wojewodzie poznańskiemu, z prawem patronatu, w zamian za 4 grzywny praskie czynszu wieczystego. Okres ten okazał się przełomowym dla rozwoju wsi, niestety, jak się później okazało, negatywnym w skutkach. Wieś straciła wiele ze swego dawnego znaczenia, na rzecz powstałego kilka lat później Lwówka. Aby mieszkańcy wsi nie stanowili konkurencji dla lwóweckich rzemieślników, w Wytomyślu nie wolno było działać krawcom, kowalom i szewcom. Istniał również obowiązek kupowania piwa we Lwówku. W 1510 r. na terenie Wytomyśla działały dwie karczmy, zaopatrujące także mieszkańców w towary spożywcze. Na 10 łanach (1 łan = ok. 16 ha) gospodarowało siedmiu zagrodników, dwóch zagrodników sołtysich i sołtys.

W 1623 r. umarł ostatni męski potomek rodu, Jerzy hrabia z Ostroroga. Jego spadkobiercami zostali Opalińscy, tj. cioteczne rodzeństwo. Ostatnią żeńską przedstawicielką tej linii była Barbara z Ostrorogów Lwowska (zm. w 1628 r.), żona Jana z Bnina Opalińskiego. W rękach Opalińskich Wytomyśl pozostawał do końca XVII w., po czym przeszedł w ręce rodziny Unrug z Międzychodu. W roku 1694 r. Marianna Unrug odkupiła klucz wytomyski od swojego stryjka Bogusława i w 1698 r. wniosła jako wiano do małżeństwa z Ludwikiem Szoldrskim. Od tej pory, aż do 1834 r., majątek znajdował się w rękach Szoldrskich.

Z kart historii

Wytomska parafia

Historia Wytomyśla jest ściśle powiązana z dziejami tutejszego kościoła i parafii. Na podstawie dostępnych dokumentów wnioskować można, że kościół i wytomska parafia istniały już w XII w., jednak pierwszy dokument poświadczający powstanie kościoła pochodzi z 1284 r. Jest nim akt erekcyjny zapisany w księdze przywilejów katedry poznańskiej pod numerami 22 i 60.

W pierwszym okresie swojego istnienia kościół nosił wezwanie św. Michała i św. Doroty. Jak wynika z księgi przywilejów katedry poznańskiej, w 1414 r. wzniesiony został nowy kościół, wybudowany przez wojewodę poznańskiego i starostę generalnego Wielkopolski Sędziwoja Ostroroga, a także archidiakona pszczyńskiego o imieniu Sandko. Kościół ten uległ zniszczeniu podczas pożaru wsi w I poł. XVII w. Odbudowany został w 1729 r., przez dziedzica wytomskiego, wojewodę poznańskiego Ludwika Szołdrskiego. Świątynia pw. św. Michała Archanioła, zbudowana była w kształcie czworoboku i - podobnie jak poprzednie - w całości z drewna, wewnątrz bogato zdobiona.

W dokumentach z 1641 r. można znaleźć zapiski dotyczące istnienia drewnianej, nie poświęconej kaplicy, odnowionej przez Strykowską. W kaplicy tej, w murowanym grobie, spoczywało ciało Stanisława Kocińskiego, który - jak zaświadcza wspomniane dokumenty - zapisał 1200 złotych na remont kościoła. W późniejszych dokumentach kościelnych nie wspomina się już o kaplicy, gdyż najprawdopodobniej uległa całkowitemu zniszczeniu podczas potopu szwedzkiego.

Obecny kościół konsekrowany był w 1800 r. Jego fundatorem był Feliks Szołdrski. Jest budowlą jednonawową, z dwoma symetrycznymi kaplicami po bokach. We wnętrzu kościoła znajdują się trzy klasyczne ołtarze. W ołtarzu głównym umieszczony jest słynący z cudów krucyfiks. Po jego lewej stronie znajduje się późnogotycka rzeźba św. Anny Samotrzeć, pochodząca z XVI w. Po obu stronach ołtarza wiszą dwa obrazy, ufundowane przed I wojną światową przez właścicieli okolicznych majątków. W ołtarzu bocznej kaplicy,

po lewej stronie znajduje się obraz bractwa Aniołów Stróżów, a po prawej obraz Matki Bożej Różańcowej, odnowiony wraz z ołtarzem i na nowo poświęcony 26 września 2010 r. W oknie po prawej stronie umieszczony został witraż z herbem Łódzia, odrestaurowany w 2008 r. Poniżej okien znajduje się barokowa rzeźba Chrystusa Zmartwychwstałego, z elementami ludowymi. W zewnętrzne ściany świątyni wmurowane zostały dwa epitafia poświęcone Karolowi Cunowowi oraz ks. proboszczowi Kazimierzowi Echaustowi, zamęczonemu w Dachau. W pobliżu kościoła znajduje się murowano-drewniana dzwonnica, pochodząca z okresu jego budowy. Zarówno kościół, jak i dzwonnica, zostały wpisane do rejestru zabytków.

Jak podają źródła, w 1693 r. przy wytomskiej parafii powstał - uposażony przez Bogusława Unruga - szpital pełniący rolę przytułku dla ubogich. Szpital ten posiadał dwa ogrody i plac. Obiekt został spalony w czasie III wojny północnej (1700-1721) przez wojska moskiewskie, a po niedługim czasie na nowo odbudowany. W 1725 r. mieszkało w nim sześć osób. Kres jego funkcjonowania datuje się na rok 1888, kiedy to uległ spaleni i nie odbudowano go już ponownie.

1. Wnętrze kościoła pw św. Michała Archaniola (po lewej)
2. Kaplica św. Wawrzyńca z pocz. XX w. (po prawej)

Z kart historii

Szkoła

Oprócz kościoła, od 1725 r. w Wytomyślu istniała również szkoła katolicka. We wzmiance po wizycie złożonej w parafii przez biskupa Libowicza czytamy: *jest tu także dom dla rektora szkoły, stojący naprzeciwko kościoła*. W 1839 r. wybudowano nową szkołę, w której nauka odbywała się do 1898 r., kiedy to, ze względu na zły stan techniczny budynku, nauczanie przeniesiono do pałacu rotmistrza Maxa von Ponceta, właściciela majątku w Wytomyślu. Budowa nowej szkoły, murowanej z cegły, została ukończona w 1901 r.

Bibliografia:

1. P. Anders, *Nowy Tomyśl*, Poznań 1998.
2. P. Anders, *Przewodnik po powiecie nowotomyskim*, Nowy Tomyśl 2009.
3. *Kronika Wielkopolski*, wyd. 46, PWN 1987.
4. J. Łukaszewicz, *Krótki Opis Historyczny Kościołów Parochialnych w Dawnej Diecezji Poznańskiej*, t. II, 1859.
5. *Plan odnowy miejscowości Wytomyśl*, 2010
6. M. Sarducki, *Opieka społeczna w Wielkopolsce zachodniej w XVII i XVIII wieku*, 1992.
7. F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Walewski, *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. III, 1882.
8. *Zarys dziejów Nowego Tomysła*, Nowy Tomyśl 1986.
9. *Gazeta Bydgoska* 1924.11.13 R.3 nr 26
10. Sprawozdanie z działalności Muzeum Archeologicznego w Poznaniu w roku 1959
11. Archiwum Map Zachodnich mapy.amzp.pl

Broszurę wydano staraniem:

- Wydziału Rozwoju i Promocji Urzędu Miejskiego w Nowym Tomysłu
- Nowotomyskiego Towarzystwa Kulturalnego
- Miejskiej i Powiatowej Biblioteki Publicznej w Nowym Tomysłu

**MIEJSKA I POWIATOWA
BIBLIOTEKA PUBLICZNA
W NOWYM TOMYŚLU**

Teksty:

Jan Bąbelek, Daria Zarabska-Bożejewicz,
Aleksandra Kaczmarek, Grażyna Targiel

Redakcja i korekta:

Lucyna Kończal-Gnap

Konsultacja historyczna: Szymon Konieczny**Opracowanie graficzne:** Grażyna Matuszak**Zdjęcia współczesne:** Błażej Lipiecki, Grażyna Matuszak,
Dariusz Płoński, Wiktor Matuszak**Zdjęcia archiwalne:** zbiory Miejskiej i Powiatowej Biblioteki
Publicznej w Nowym Tomysłu
zbiory Nowotomyskiej Galerii Internetowej
galeria.nowytomysl.pl**Broszura wydana została na okoliczność zorganizowania wystawy
*Spotkania z naszą przeszłością... Wytomyśl***

17 czerwca - 28 sierpnia 2014 r.

Zespół przygotowujący wystawę:

ks. Artur Andrzejewski, Jan Bąbelek, Łukasz Fricz, Aleksandra Kaczmarek, Błażej Lipiecki, Grażyna Matuszak, Przemysław Mierzejewski, Dariusz Płoński, Danuta Sobieraj, Grażyna Targiel

Aranżacja wystawy: Grażyna Matuszak

Organizatorzy wystawy składają podziękowania
p. Wojciechowi Rucie za pomoc organizacyjną
oraz anonimowemu Darczyńcy za udzielenie finansowego wsparcia.

